

задоволенню потреб, наданню можливості в професійному самовизначенні та самореалізації відповідно до його інтересів та здібностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баришева О.І. Самовизначення і самореалізація як мотив участі старшокласників у гуртковій роботі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 /О.І.Баришева. - К., 2001. - 181с.
2. Дергач М.А. Художньо-педагогічні основи аматорської театральної діяльності школярів у педагогічній теорії 1960-1980р.р / М.А.Дергач // Вісник Запорізького національного університету: зб. наук. ст. Серія: Педагогічні науки / голов. ред. Л.І.Міщик. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2007. – 256с.
3. Коваленко М.Ю. Визуально - емоціональна підтримка самореалізації подростка в вихователно-образовательной среде: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01./ М.Ю.Коваленко. - Кострома, 1999. - 242с.
4. Кох И.Е. Основы сценического движения / И.Е.Кох. - Л.: Искусство, 1970.-566с.
5. Локарева Г.В. Художньо-естетична інформація в підготовці соціального педагога до професійного спілкування: теорія та практика: Монографія. /Г.В.Локарева. - ЗНУ, 2007.-376с.
6. Нестеренко Г.О. Синергетичний вимір самореалізації особистості в умовах трансформації суспільства: дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03 / Г.О.Нестеренко Запорізький державний університет. - Запоріжжя, 2002.-201с.
7. Окушко Т.К. Виховання соціальної активності підлітка в умовах позашкільного навчального закладу / Т.К. Окушко // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наук. праць. / голов. ред. Т.І.Сущенко. – Запоріжжя: 2005 – 423с.
8. Розова Т.Н. Воспитание готовности школьников к самореализации в гуманизированной среде: дис. .. канд. пед. наук 13.00.06 / Т.Н. Розова -Ставрополь.-1999.-195с.

УДК 374.1-053:615.85

ЦЕНР ДИТЯЧОЇ ТВОРЧОСТІ ЯК РЕАБІЛІТАЦІЙНИЙ ПРОСТІР

Сіроткіна Т.В., здобувач

Запорізький національний університет

Перспективна область діяльності позашкільних закладів досить різноманітна та багатостороння. Вона включає безліч напрямів, а також передбачає можливість роботи з дітьми з особливими потребами. У статті розглядаються напрями роботи центрів дитячої творчості, у тому числі і реабілітаційний напрямок, що передбачає нові прогресивні можливості розвитку позашкільних закладів.

Ключові слова: центр дитячої творчості, діти з особливими потребами, соціалізація, творчість, реабілітація.

Сироткина Т.В. ЦЕНТР ДЕТСКОГО ТВОРЧЕСТВА КАК РЕАБИЛИТАЦИОННЫЙ ПРОСТОР / Запорожский национальный университет, Украина.

Перспективная область работы внешкольных заведений достаточно широка и многообразна. Она включает множество направлений, так же предполагает возможность работы с детьми с особыми потребностями. В статье рассматривается работа центров детского творчества в разных направлениях, в том числе и реабилитационного направления, что предполагает новые прогрессивные возможности развития внешкольных заведений.

Ключевые слова: детский центр творчества, дети с особыми потребностями, социализация, творчество, реабилитация.

Sirotkina T.V. THE CENTER OF CHILDREN'S CREATION AS A REHABILITATION SCOPE / Zaporizhzhya national university, Ukraine.

Prospective sphere of the work of the out-of-school institutions is sufficiently broad and diverse. It includes many different arias and proposes the possibility of the work with the children with special needs. There is a work of the centers of the children's creations considered in the article. The work of these centres is represented the different areas including the rehabilitation area, which supposes new progressive possibilities for the development of the out-of-school institutions.

Key words: the center of children's creation, Children with Special Needs, socialization, creation, rehabilitation.

На жаль, в Україні історично склалася ситуація, за якої категорія дітей та молоді з обмеженими можливостями протягом довготривалого часу залишалася соціально незахищеною, і навіть певною

мірою ізолюваною від соціуму, а відкрите обговорювання проблем, стосовно - було непопулярним у суспільстві.

Спроби науково-теоретичного осмислення різних форм допомоги, цієї категорії дітей та молоді, робилися вже в XIX в., це знайшло віддзеркалення у працях, що стосуються проблем соціального життя людей (умов формування і реалізації життєдіяльності, свободи і рівності, рівності і справедливості). Різноманітні аспекти допомоги (економічні, психологічні, медичинські, педагогічні та ін..) розглядалися у працях таких вчених як З.Фрейд, Б.Ф. Скінер, К.Левін, Ж.Піаже, Ф.Хайдера, Р.Мертон, Р.Кантера, такі питання як правова держава, людина і особа, про схожість і відмінність біологічного і соціального організмів, соціальній справедливості - несправедливості, соціальній рівності – нерівності та ін., розглядали О.Конт, Г.Спенсер, Є.Дюркгейм, К.Маркс, Ф.Енгельс, соціальна робота з різними категоріями населення вивчалася сучасними дослідниками С.Харченко, Р.Вайнолой, Л.Ваховським та ін., вивченню особливостей соціалізації присвячені наукові дослідження Л.Божович, А.Мудрік, І.Кон, А.Капська, Л.Мішик, С.Савченко та ін., надання освіти та проблеми інтеграції дітей з обмеженими можливостями М.Малофеев, Б.Пузанов, Н.Шматко, Л.Шипіцина, І.Мамайчук, А. Конопльова, Т.Лещинська та ін..

Цілю даної статті є розкриття роботи центру дитячої творчості як реабілітаційного простору, що передбачає нові прогресивні можливості розвитку в роботі позашкільних закладів, де важливою функцією є не лише розвиток дитячих інтересів, а й створення умов, що сприяють поліпшенню фізичного і психічного здоров'я.

Впродовж своєї історії суспільство міняло своє відношення до людей з відхиленнями в розвитку. Воно пройшло дорогу від ненависті і агресії до терпимості, партнерства і інтеграції осіб з відхиленнями в розвитку. В еволюції відношення суспільства і держави до осіб з відхиленнями в розвитку можна виділити п'ять періодів (за Малофеевим): перший період (IX-VIII ст. до н.е. – початок XII ст.) - від агресії і нетерпимості до усвідомлення необхідності піклуватися про людей з відхиленнями в розвитку; другий період (початок XII ст. – кінець XVIII ст.) - від усвідомлення необхідності піклування осіб з відхиленнями в розвитку до усвідомлення можливості вчення хоч би частини з них; третій період (кінець XVIII ст. – початок XX ст.) - від усвідомлення можливості вчення до усвідомлення доцільності вчення трьох категорій дітей: з порушеннями слуху, зору, розумово відсталих; четвертий період (початок XX ст. – 70р. XX ст.) - від усвідомлення необхідності вчення частини аномальних дітей до розуміння необхідності вчення всіх аномальних дітей; п'ятий період (70р. XX ст. – сучасний період) - інтеграція людей з особливими потребами в суспільство є провідною тенденцією цього періоду еволюції, що базується на їх повному цивільному рівноправ'ї [7,132].

Останнім часом особливо актуальною стає проблема погіршення стану здоров'я дітей. За даними МОЗ за останні 5 років зростання показників захворюваності та поширеності хвороб 8,5%. Особливу стурбованість викликає зростання поширеності серед цієї категорії дітей тяжких захворювань, які мають хронічний перебіг, призводять до інвалідності та смертності. Так, поширеність новоутворень зросла на 20%. Більш ніж на 8% зросла поширеність хвороб органів травлення, кістково – м'язової та сечостатевої системи – на 7,6%, зросла поширеність хвороб нервової системи – 4,5%. Ще більш загрозна ситуація зі здоров'ям підлітків. Поширеність хвороб серед цієї вікової категорії за останні 5 років зросла на 15%, в тому числі новоутворень на 26%, крові та кровотворних органів на 25%, хвороб системи кровообігу на 18%. Не можна ігнорувати спосіб життя, який у структурі чинників впливу на формування стану здоров'я складає 50%.

По результатам соціологічного опиту, проведеного українським інститутом соціальних досліджень ім.Олександра Яременка в межах міжнародного проекту Всесвітньої організації охорони здоров'я “Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді”, про наявність надзвичайно складних проблем стосовно способу життя учнівської та студентської молоді свідчать:

Фізична активність. Близько половини опитаних практикували фізичну активність лише півгодини або годину на тиждень. 75% на перегляд телепередач витрачали щодня в будні 1 - 4 години, а 60-90% проводили за комп'ютером 0,5 – 3 години.

Вживання наркотиків, алкоголю та тютюнопаління. Серед опитуваних учнів віком 15-16 років 25% вживали алкоголь раніше 13 років, а серед тих, кому 11-12 років, мали спробу алкоголю 40%. Були п'яними хоч раз в житті – 20% шестикласників. 20 – 25% юнаків різного віку і різних закладів вперше закурювали в 11 років, або раніше, а серед дівчат 25 – 40% вперше закурювали 8 – 26% серед 13 – 16 річних студентів та учнів.

Харчування. Добовий режим харчування був близьким до рекомендованих лише у 35 – 45% опитаних. 10 - 35% не вживали овочів і фруктів або їли ці продукти 1 раз на тиждень.

Роль сім'ї. Близько 60% батьків та 40% матерів знають мало або зовсім не знають як проводить дитина час після занять та ввечері.

Наукові дослідження проведені Інститутом педіатрії, акушерства та гінекології АМН України та Сумським педагогічним Університетом показали, що лише 30% дітей можуть виконати нормативи без ризику для здоров'я [4]. Отже, 70% дітей потребують до себе значної уваги як педагогів, медичних робітників так і суспільства.

Це пов'язано не тільки з ускладненням навчального матеріалу, як наслідок, збільшенням часу на підготовку домашніх завдань із загально освітніх предметів, а й класно – урочною системою (з 100% позаурочної діяльності, організованої школою, приблизно 70% - це глядацько слухацькі заходи), завдяки якій діти повинні сидіти нерухомо, у такому шкідливому для тіла положенні, а також недостатньою ефективністю системи виховання. Навіть при якісному проведенні уроків з фізичної культури з високою моторною щільністю, вплив їх на фізичний розвиток учнів (при двох уроках на тиждень) недостатній. Науковими дослідженнями Кузнецова З.І., Новосельського В.Ф., Хан О.І. встановлено, що урок з фізичної культури забезпечує в середньому 11 – 15% гігієнічної норми рухової активності протягом дня[2, 98].

Одним із факторів погіршення здоров'я є гіподинамія (малорухомість) дітей, що є одним з найбільш істотних недоліків в організації учбового процесу у школі, свідчать наукові дослідження: Антропова М.В., Сухорева О.Г., Муромова Ш.В., Коробкова О.В. [5,39]. Гіподинамія створює також несприятливі умови і для інтелектуального розвитку учнів, зніжує їхню розумову працездатність за даними вчених Лебедева М.Г. та Сілла Р.В.[2,97]. Відсутність раціональних фізичних навантажень позначається на розвитку таких захворювань, як: ожиріння, діабет, неврози, знижуються функціональні резерви серцево-судинної і дихальної систем, стійкість до різного роду інфекціям, простудам, нервово-психічним стресам [1,3].

Як було сказано раніше 70% дітей та молоді потребують значної уваги і це вимагає більш серйознішого ставлення до створення нових якісних програм, до яких можливо залучити дітей та молодь з особливими потребами.

Широке вживання терміна “ діти з особливими потребами ” з'явилася Саламанська декларація, опублікована в 1994р., де і подано його основне значення: “ Особливі потреби ” стосуються всіх дітей і молодих людей, чий потреби залежать від різної фізичної чи розумової недостатності або труднощів, пов'язаних з навчанням. Багато дітей мають труднощі в навчанні і, таким чином, мають спеціальні освітні потреби на певних етапах свого навчання в школі”[6,7]. На думку відомих європейських учених (G. Lefrancois, W. Lepowcky, K. Raiswaik та ін.), дитяча популяція, незважаючи на своє різноманіття, в основному має нормальні або середні показники розвитку, у тому числі й навчальні здібності. Однак, у певній кількості дітей показники відрізняються від середніх, відповідно з педагогічної, соціальної або медичної точки зору ці діти характеризуються як такі, що мають особливі потреби. Сучасний російський дослідник А. Гордєєва до дітей з особливими потребами відносить дітей-інвалідів, дітей з незначним порушенням здоров'я, соціальними проблемами, обдарованих дітей. В Україні терміни «діти з особливими потребами», «діти з особливими освітніми потребами» досить вживані, однак понятійність цієї термінології поширюється лише на дітей з особливостями або порушеннями психофізичного розвитку, оскільки передусім саме вони ідентифікуються як діти з особливими потребами, що, власне, не повною мірою відповідає термінологічній понятійності. [там само,8].

Згідно ст.15 Закону України “ Про позашкільну освіту ” “ Позашкільна освіта у позашкільних навчальних закладах може здійснюватися за такими напрямками: художньо-естетичний; туристсько-красназничий; еколого-натуралістичний; науково-технічний; дослідницько-експериментальний; фізкультурно-спортивний або спортивний; військово-патріотичний; бібліотечно-бібліографічний; соціально-реабілітаційний; оздоровчий; гуманітарний”[3].

За останні роки досить помітно зросли вимоги до змісту і особливостей виховної діяльності позашкільних закладів, їх ролі у ланці безперервної освіти і виховання учнівської молоді, як центрів прогнозування позашкільної роботи з дітьми та підлітками в цілому. Також останнім часом помітно змінилося ставлення різних керівних структур до діяльності позашкільних виховних закладів. Їх робота оцінюється не кількістю гучних, часто заформалізованих і нецікавих масових заходів, а глибиною змісту, своєрідністю форм, різноманітністю видів діяльності, багатогранністю програм творчих об'єднань за інтересами та всього закладу в цілому.

Визначається тенденція становлення системи позашкільного виховання в державі, проте її структура і суть ще потребують досить глибокої і вдумливої уваги науковців та освітян – практиків.

Функціонують комплексні позашкільні заклади: Будинки творчості дітей і юнацтва, Паласи учнівської молоді, Центри дитячої творчості, клуби при районних соціальних службах та клуби за місцем проживання тощо. Окрему категорію становлять спеціалізовані однопрофільні позашкільні виховні заклади: станції юних техніків, дитячі флотилії, дитячі туристичні станції юних натуралістів тощо. Багатопрофільні та спеціалізовані однопрофільні позашкільні виховні установи в подальшому їх

розвитку здатні привести в перспективі до створення у кожному регіоні комплексу позашкільних закладів з широким спектром напрямків діяльності [10,165].

Престиж позашкільних закладів визначається мірою його найближнення до гармонійного розвитку дітей. Так було завжди. Але, зараз, коли в центр усіх перетворень поставлена людина, особистість, гуманізація людських стосунків, ще з більшою оперативністю повинна оновлюватись діюча система позашкільного виховання, яка покликана йти на великій відстані попереду у визнанні шляхів прискорення і нагромадження такого досвіду [13,8].

Розумне поєднання шкільної і позашкільної виховної стратегії означає початок якісного, цілісного підходу до створення особистості в єдиному процесі і безперервної освіти, а тому має велике майбутнє, як єдиного педагогічного процесу на думку Шацького С.Т., Пінкевичича А.П., Виготського Л.С., Крупської Н.К., Данилова М.А., Ільїна В.С., Сухомлинського В.О., Амонашвілі Ш.О., Хмеля Н.Д. та ін.

Нове педагогічне мислення передбачає принципово нове ставлення до особистості дитини, гуманізацію педагогічного процесу, демократизацію стосунків у мікроколективі, мікросоціумі. Воля, інтереси дітей і підлітків мають стати визначними і при наданні допомоги у формуванні та організації діяльності різних учнівських об'єднань, організацій, через які в реальних умовах здійснюється як взаємодія з ними, так і їх соціальне виховання. При цьому позиція захисту дитини повинна стати одним із основних аспектів у її соціалізації, основою індивідуального підходу до вихованців [9,65].

Позашкільний педагогічний процес слід розглядати як гармонійне забезпечення духовного, естетичного, інтелектуального, трудового і фізичного розвитку дітей, задоволення їхніх творчих потреб і здібностей, культурно – дозвільних інтересів. Цим і пояснюється випереджаючий характер педагогічного процесу в позашкільних закладах, який мусить бути наповнений глибоким особистим змістом і здійснюватись в обстановці емпатії і щирої теплоти. Лише за таких умов продуктивно розкривається творчий потенціал кожної дитини.

Сучасна наука вивчає різні аспекти проблеми творчості, а це, у свою чергу, несе різноманіття визначень. Проте їх можна об'єднати в декілька основних напрямів:

- розуміння творчості як механізму продуктивного розвитку людської індивідуальності;
- творчість як спрямованість інтелекту;
- творчість як форма існування, самоствердження і самореалізації.

Важливим в цих підходах до визначення творчості є те, що воно представляє як засіб самореалізації і саморозвитку особи, яка здібна до перетворень не лише зовнішнього, але і свого внутрішнього світу. Це твердження дозволяє говорити про активність особи як про одну з основних її характеристик. Проявляючи активність, особа здійснює реалізацію своїх можливостей і їх розвиток, а прояв творчої активності вказує на здібність особи до самореалізації. Саме творчість розвиває в індивідуумі його індивідуальність, самобутність, неповторність, оскільки саме в творчій активній діяльності людина повною мірою реалізує своє покликання, знаходить оптимальне вживання своїм природним здібностям, схильностям, інтересам. Саме у творчості повною мірою розкривається і реалізується потенціал особи, створюються необхідні умови для подальшого інтенсивного розвитку цього потенціалу саме творчість - надійний індикатор виявлення і прояву покликання особи. Творчість сприяє розкриттю індивідуальності особи, що відкриває себе в собі і себе, - світу, при всьому цьому творчість об'єктивно зближує людей і тим самим знов проявляє себе в аспекті соціалізації особи[8,190-192].

У "Філософському словнику", більш розгорнуто визначення "соціалізації", можна прочитати " міра соціалізації кожної окремої людини індивідуальна: вона тим значніше, чим вище його соціальна активність, потреба в творчості і розвитку своїх здібностей. Безпосередньою сферою, в якій відбувається соціалізація, є сім'я, виховні і учбові заклади, первинні трудові колективи, громадські організації, знайомі"[14,441].

Кожне суспільство, культура, спільнота виробляють механізми соціалізації. При цьому в кожному суспільстві загальноприйнятими моделями соціалізації протистоять ті, які соціально не схвалюються. Тому одночасно співіснує певна сукупність моделей в домінуючих, інституалізованих формах соціалізації, котрі відображають домінуючі цінності. А отже, є закономірним і необхідним процес демократизації механізмів соціалізації дітей і молоді, що є передумовою і важливим напрямком становлення громадського суспільства в Україні [10,12].

Отже, провідним компонентом у роботі з дітьми з особливими потребами є формування індивідуальності, її соціалізація з урахуванням потенційних можливостей і потреб кожної дитини. Оскільки саме людина є найважливішою цінністю і метою суспільного розвитку, то саме на неї повинні «працювати» всі сфери життєдіяльності економічна, політична, культура та соціальна.

Важливими принципами позашкільного процесу є його індивідуалізація, добровільність, пріоритет виховання, співтворчість, єдність розвитку і саморозвитку, емоційна привабливість між особових

стосунків, безплатність, що в сучасних умовах є важливим фактором для доступності багатьох дітей і підлітків.

Тому гурткам мистецького спрямування, належить провідне місце не лише у здійсненні завдань виховного впливу, а також створенні безпечного простору визначення стану психологічного та фізичного здоров'я дитини.

Отже, визначається діяльність гуртка реабілітаційного напрямку у позашкільному закладі (“ реабілітація ” (лат.re – rehabilitatio – поновлення) [11,291]. Суть напрямку полягає у досягненні цілей, спрямованих на реабілітацію дітей і організації системи соціально - педагогічних, медичних, психологічних, фізичних і інших заходів направлених на запобігання розвитку патологічних процесів і поліпшенню фізичних якостей, психоемоційній стійкості, формуванню упевненості і мотивації до подолання труднощів, досягнення підтримування оптимального рівня своєї самостійності та життєдіяльності і цей напрямок повинен розглядатися як лікувально - педагогічний і виховний процес, що сприяє на розвиток духовних і фізичних здібностей дитини.

Це вимагає серйозного і вдумливого ставлення до мистецтва, якому сприяють організація однойменних гуртків. Систематичні заняття дітей в гуртках, їх зацікавленість мистецтвом дають можливість педагогам проводити з дітьми значну виховну роботу, використовуючи специфічні засоби мистецтва. Виховання дитини через мистецтво передбачає ту ж мету, що й інші напрямки естетичного виховання. Саме засоби мистецтва допомагають всебічному, гармонійному розвитку дитини, вчать її знаходити естетичне задоволення [12,33].

Таким чином, процес становлення освітніх програм в Україні передбачає перебудову і створення якісно нових програм, а також нового ставлення до роботи позашкільних закладів, цьому, сприяють гуртки, як найбільш розповсюджена форма популяризації мистецтва та фізичного виховання серед учнівської молоді, в які будуть залучені діти, котрі мають потребу у відновленні або компенсації порушених чи втрачених здібностей до різних видів діяльності, у тому числі й до оволодіння знаннями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вайнбаум Я.С. Дозирование физических нагрузок школьников. - М.: Просвещение, 1991. - 64с.
2. Вільчинський Е.С. Фізичну культуру – у повсякденний побут вихованців// Позаурочна виховна робота в школах інтернатах: Для вихователів, вчителів, директорів, працівників органів народної освіти. Балуба А.М., Балуба І.А., Вільчинський Е.С. та ін. - К., 1993. - С. 97 – 109.
3. Закон України “Про позашкільну освіту”. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://vileghas.ua/content/view/116/1/>
4. Керівники трьох профільних міністерств визначили комплекс негативних чинників, які впливають на стан фізичного здоров'я підлітків.[Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.moz.gov.ua/>.
5. Кокун О.М. Фізична культура та спорт як невід'ємна складова здорового способу життя підлітків та юнаків // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. - №10. – С.38 – 41.
6. Колупаєва А.А. Засадничі понятійно-термінологічні визначення інклюзивної освіти //Дефектологія. Науково – методичний журнал. – 2009.- №2(52) – С.3 – 8.
7. Малофеев Н.Н. Западная Европа: Эволюция отношения общества и государства к лицам с отклонениями в развитии. – М.: Издательство «Экзамен», 2003. – 256с.
8. Мачулина И.И. Творческая активность личности как необходимое условие её социализации//Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія» [Текст] – Харків: Вид-во НУА т.13 к.1 - 2007. - С.186-193.
9. Соціальна педагогіка. Навчальний посібник /За ред.. А.Й.Капської. – К.: Центр навчальної літератури, 2000. - 264с.
10. Соціальна педагогіка: Підручник /За ред. А.Й.Капської – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 256с.
11. Социологический энциклопедический словарь. На русском, английском, немецком, французском и чешском языках. / Редактор - координатор – академик РАНГ.Р.Осипов. – М.: Издательская группа ИНФРА М – НОРМА, 1998. – 488с.
12. Тараканова А.П. Хореографічні гуртки та їх роль у виховній роботі з дітьми //Світ Виховання. – 2006. - №6(19) – С.32-34.
13. Управління позашкільним педагогічним процесом: посібник для педагогів. – Запоріжжя: Запорізький Інститут Удосконалення вчителів, 1993. – 82 с.
14. Философский словарь / Под.ред.И.Т.Фролова. – 5-е изд. М.: Политиздат, 1986. – 590с.